

Remissvar: Betänkande av Gestaltad livsmiljö – en ny politik for arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Sammanfattning.

Betänkandes stora värde ligger i den omfattande analysen och beskrivningen av arkitekturens, formens och designens avgörande betydelse för människans hela livsmiljö. Betänkandet ger också många realistiska och nödvändiga förslag på och anvisningar till samarbete och tvärdisciplinärt ansvar för att korrigera brister och skapa helt nya förutsättningar för samhällsplanering och byggande. ArkDes avstyrker däremot förslaget på ombildningen till en ny myndighet och att ArkDes upphör i sin nuvarande form.

ArkDes kommenterar inledningsvis två förslag;

Nya mål för arkitektur-form-och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö.

ArkDes ställer sig bakom förslaget till nya nationella mål för arkitektur-, form-och designpolitiken och ser positivt på utgångspunkterna för målen i kvalitet, inkluderande, demokrati, samverkan och statlig förebildlighet. ArkDes vill samtidigt rekommendera att översikten av de olika mål som finns för andra politik- och utgiftsområden tas tillvara för att belysa behovet av översiktighet, samarbete och sammanhang. I många av de mål som finns för andra politikområden finns ett ömsesidigt beroende av hur målen för arkitektur och form och designpolitiken uppnås.

Det finns brister i betänkandet på hur uppföljning av målen ska ske vilket ArkDes anser kommer försvåra för en myndighet att utöva en effektiv uppföljning. ArkDes anser att en befintlig tillsynsmyndighet bör ges det specifika uppdraget att i nära samverkan med ett antal andra myndigheter med tillsyns- och uppföljningsansvar ges möjlighet att utveckla metoder för att bättre kunna utvärdera och följa upp kvalitativa målsättningar i statlig verksamhet med fokus på vår gestaltade livsmiljö.

ArkDes välkomnar utredarens förslag om att höja beställarkompetensen inom offentlig upphandling med fokus på arkitektur, form och design.

Myndigheten för GESTALTAD LIVSMILJÖ

ArkDes avstyrker förslaget till en ny myndighet och att ArkDes upphör i sin nuvarande form.

En ny myndighet bör inte byggas upp på bekostnad av en institution vars dagliga uppdrag är kunskapsuppbyggnad hos allmänheten och medborgarna om arkitekturens, formens och designens betydelse. För detta uppdrag krävs en institution som med olika uttryck och gestaltningar skapar ett aktivt intresse och engagemang från allmänheten. ArkDes med den fysiska platsen, den ständiga närvaron och det kontinuerliga erbjudandet är en förutsättning för tillgängligheten och dialogen med medborgarna. Medborgarens kunskapssökande och delaktighet är en absolut nödvändighet för den gestaltade livsmiljön som utredaren efterfrågar.

ArkDes är idag en väl fungerande verksamhet vars olika delar tillsammans fyller den funktionen. ArkDes har också ökat sin publik i alla åldersgrupper, från förskolebarn till vuxna och ArkDes unika arkitekturpedagogiska verksamhet bör snarare stärkas och tillföras mer resurser.

ArkDes samlingar används dagligen av svenska och internationella forskare, samhällsplanerare, arkitekter, designers, fastighetsägare och publicister och inte minst en intresserad allmänhet och bör självklart finnas kvar i ArkDes.

Med dagens utmaningar kan nutiden lära mycket av hur man tidigare har löst till exempel bostadsbrist och trångboddhet – det finns väldigt mycket av framtiden i ArkDes arkiv och samlingar. Mycket av det förtroende och den legitimitet som ArkDes åtnjuter i olika utvecklings- och samverkanssammanhang bottnar i att ArkDes är en kunskaps- och forskningsintensiv myndighet med en nära relation till sina samlingar och forskning. ArkDes låter dessa funktioner fungera som kunskapsverktyg i samarbetet med andra myndigheter i den gemensamma utvecklingen mot en mer hållbar och bärkraftig gestaltad livsmiljö. Förutom detta är samlingarna en förutsättning för utställningsverksamheten.

ArkDes bör dock ta på sig uppgiften att än mer samordna sig med andra och samverka med institutioner och aktörer på regional nivå i hela landet för att öka allmänhetens kunskap om arkitekturen, formen och designens betydelse. ArkDes ska också i än högre grad ställa sina resurser tillgängliga till andra institutioners förfogande i egenskap av mötesplats.

Delar av de uppgifter som avses anförtros en ny myndighet kan med fördel omhändertas av Boverket som bör få ökade resurser för dess genomförande. Boverket är idag en redan existerande myndighet som hanterar både tillsyn och bidrag. Att skapa en helt ny myndighet på bekostnad av ett nationellt arkitektur- och designcentrum som idag verkar brett och som har ett starkt genomslag för den allmänna kunskapsnivån i samhället anser ArkDes inte vara ett optimalt sätt att använda offentliga resurser.

ArkDes analys är att regeringen bör vidga ett redan befintligt uppdrag till en myndighet som idag har erfarenhet av tillsyn och uppföljning av effektmål och regelverk. Boverket, som inte minst genom sin roll i samverkansuppdraget Plattform för hållbar stadsutveckling kan vara ett alternativ bör ha förutsättningarna för att följa upp

effekterna av de nya föreslagna målen. Boverket är redan idag en nära samverkanspart med ArkDes och webbsidan Hållbarstad.se som ArkDes redaktionellt driver i nära samverkan med plattformen. Denna pekars också ut i betänkandet som ett forum att utveckla vidare med ökade resurser.

ArkDes roll bör fortsättningsvis vara att stärka allmänhetens kunskap om- och främja intresset för, arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen och samhällsutvecklingen. Samt att vara en nationell, publik mötesplats för aktörer inom sitt område.

Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

En befattning som riksarkitekt skapas inom Statens fastighetsverk som föreslås få ett särskilt ansvar att utveckla den statliga förebildligheten i statligt byggande och förvaltning.

ArkDes stöder förslaget som dock kan ses som en självklarhet utan att befattningen ens behöver inrättas; detta för att fastighetsverket genom de redan idag existerande nationella arkitektur- och designpolitiska mål har ett ansvar för att i samarbete med andra statliga myndigheter samverka kring arkitektonisk kvalitet i statligt byggande och förvaltande.

Givetvis är en fond till stöd för exportfrämjande insatser inom tjänsteexport och utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design också det eftersträvarsvärt. Finansieringsförslaget av fonden om en återinvestering av medel från omsättning och vinster från annan statlig verksamhet är intressant och bör utredas vidare som betänkandet föreslår. En fond likt betänkandets förslag bör utvecklas i ett samspel med andra redan existerande exportfrämjande myndigheter och positiva synergier av ett utvecklat synsätt på design och arkitekturkompetens, till exempel tjänstedesign och innovationer i stadsplaneringsprocesser och byggnation, kan då tas om hand och berika redan befintliga strukturer.

Förslaget om att perspektivet gestaltad livsmiljö i Sverigeförhandlingen (N 2014:04) ska präglas av detta är också det en självklarhet som understryks av utredningen. Liksom att erfarenheterna från Delegationen för hållbara städer tas tillvara, vilket sannolikt har varit avsikten med att inrätta delegationen. Detta gäller också satsningen på gröna innovationer och miljöteknik som också det bör ta en större plats i innovationspolitiken. ArkDes håller med utredningens förslag om att Vinnova kan vara lämplig myndighet för detta – men anser inte att man även behöver etablera ytterligare en myndighet. Bättre är att satsa på att utveckla samverkan i redan befintliga strukturer.

Betänkandet föreslår att arkitektur, form och design bör finnas med som område i de regionala kulturplanerna och också omfattas av bidrag. ArkDes stöder detta men delar inte utredningens uppfattning att ytterligare medel inte behöver föras in i modellen. Redan idag ger Kulturrådet sådant bidrag men ska omfattningen öka och inte stanna upp bör medel tillföras modellen.

I övrigt stöder ArkDes förslaget om ökat exportstöd för internationellt utbyte och svensk export av arkitektur, form och design och är positiva till att detta kan drivas av

myndigheter, statliga åtaganden, näringsliv och akademi i samverkan. ArkDes anser även att med ett större genomslag för arkitektur, form och design i de regionala kulturplanerna kan även regionerna i högre grad samverka med nationella åtaganden kring exportfrämjande åtgärder.

ArkDes stöder utredningens förslag om införande av det s.k. wildcard-systemet av de skäl som utredningen redovisar.

Ökat stöd till ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler och icke-statliga lokaler

ArkDes stöder förslaget för att inte det digitala och virtuella ska ta över de fysiska platserna för ungdomars engagemang.

Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling.

ArkDes stöder utredningens analys men vill påpeka att det krävs en ökad kunskap hos Upphandlingsmyndigheten såväl som hos upphandlande enheter och att detta tillgodoses inte bara genom att ansvariga följer EU:s upphandlingsdirektiv. Regeringens verktyg med regleringsbrev och instruktioner är ett sätt att stärka kvaliteten i upphandlingsförfaranden. En viktig förutsättning för att man ska uppnå de föreslagna nationella målen för arkitektur, form och designpolitiken och främja en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv och gestaltad livsmiljö, är att varje upphandlande enhet i högre grad förstår att offentlig upphandling är en strategisk del av verksamhetens utveckling. Detta innebär att se upphandlingsförfarandet i ett större sammanhang och inte bara som en administrativ del av förvaltningen. Med ett uppföljningsansvar för Boverket kring de nya nationella målen så bör Boverket i samverkan med till exempel Plattform för hållbar stadsutveckling och ArkDes samarbeta kring att ta fram modeller och goda exempel för bra upphandlingsprocesser i syfte att stärka förutsättningarna för att nå kvalitativa upphandlingsresultat.

Goda exempel i upphandlingsmetodik kan förslagsvis sedan publiceras på webbsidan Hållbarstad.se och på PBL kunskapsbanken. Boverket kan på så sätt på nära håll se till att regelverket i PBL efterlevs parallellt med uppföljningen av de statliga målsättningarna. ArkDes kan i sin tur bidra med pedagogiska processer och sakkunnig expertis kring arkitektur, form och design såväl som spridning av goda exempel och kunskapsförmedling.

Kunskap kompetens och samverkan.

ArkDes ställer sig positivt till regeringens beslut i mars 2015 om att ge Universitets- och högskolerådet i samråd med Universitetskanslersämbetet i uppdrag att kartlägga och analysera lärosätenas arbete med breddad rekrytering och syftet att "den svenska högskolan ska vara välkomnande och kännas som ett möjligt val för alla, oavsett bakgrund, kön eller funktionsnedsättning". ArkDes har idag ett nära samarbete med svenska lärosäten och grundskolor och arbetar dagligen med att stärka kunskapen om våra ämnesområden för att bidra till att fler vill söka sig till arkitektur och designutbildningarna och därigenom en ökad mångfald. Förslaget att utvärdera

utbildningarna inom arkitektur, form och design för att uppnå en breddad rekrytering som del av högskolornas kvalitetsarbete, ställer sig ArkDes positivt till.

Forskningsnätverkens långsiktiga finansiering bör behandlas av kommande forskningsproposition som också bör pröva motsvarande infrastruktur på områdena konsthantverk, slöjd och hantverk.

Övriga synpunkter

Mycket av det som den nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö förväntas att göra görs redan idag av Statens centrum för arkitektur och design, ArkDes – inom verksamheten såväl som i samverkan med många andra myndigheter och aktörer.

I övrigt kan ArkDes konstatera att utredningen haft en expertgrupp som representerar sex departement – dessa departement behöver i olika konstellationer samarbeta för att utredningens förslag ska kunna realiseras och göra tydlig skillnad. Området arkitektur, form och design – liksom aspekten hållbarhet måste för att en förändring ska ske, genomsyra och vara utgångspunkt för planering, metoder, processer, och genomförandet av den byggda och på annat sätt skapade livsmiljön. På regeringskansliet har ett arbete påbörjats internt i och med etableringen av tvärsektoriella ansatser som den Interdepartementala arbetsgruppen kring hållbar stadsutveckling där representanter från olika departement möts kontinuerligt. Detta för att om möjligt komma bort ifrån stuprörstänkande i utmaningar som kräver ett holistiskt och tvärsektoriellt angreppssätt. Av samma skäl gav regeringen de på varandra följande och parallella uppdragen Samverkan om gestaltningen av offentliga miljöer (ArkDes, Boverket, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd 2010-2014) samt samverkan kring Främjande av hållbar stadsutveckling (ArkDes, Boverket, Formas, Riksantikvarieämbetet 2009-2011, 2011-2013). och det är delvis baserat på erfarenheterna från dessa uppdrag som ArkDes ifrågasätter idén att skapa en ny myndighet.

Med erfarenhet från samverkansuppdragen är analysen att bäst resultat för att nå gemensamma mål görs i samverkan med andra och med formaliserade samarbetsmetoder. Det är mycket komplext att ålägga *en* myndighet ansvaret för utförandet av en statlig politik på arkitektur, form och designområdet särskilt då det spänner över så många politikområden. Dock finns det två spår som kan vara en väg framåt; en tillsynsmyndighet (förslagsvis Boverket) får uppdraget att följa upp och utvärdera effektmål av de statliga målen och ArkDes bibehåller sitt publika kunskapsspridande och pedagogiska uppdrag och i nära samspel med varandra och med andra relevanta myndigheter utförs den politik som regering och riksdag beslutar. Det är heller inte, som utredningen föreslår, en myndighets uppgift att utveckla politiken. Det är demokratins uppgift.

Ansvarig handläggare

Jonas Olsson

Tf. Överintendent

Kerstin Brunnberg